

KINNITATUD
direktori 19.03.2021
käskkirjaga nr 1
väljavõte

Muuseumikogu korraldamise põhimõtted ja kogumispõhimõtted

Sisukord

1. Muuseumi missioon ja ülevaade toimepõhimõtetest	3
1.1. Muuseumi ajalugu, missioon ja ülevaade toimepõhimõtetest	3
1.2. Muuseumikogu struktuur ja kirjeldus	4
1.3. Muuseumi struktuur ja toimetehhanismid	
1.4. Muuseumi koostöövõrgustik	7
1.5. Muuseumi tegevust reguleerivad õigusaktid ning strateegilised dokumendid	8
2. Muuseumi kogumispõhimõtted	9
2.1. Kogumise eesmärk	9
2.2. Teiste sarnaste või lähipiirkonnas tegutsevate muuseumide kogude lühianalüüs	9
2.3. Muuseumikogu täiendamise üldpõhimõtted ja sisulised kriteeriumid	12
2.4. Muuseumikogu hetkeseis ja täiendamisvajadus	13
2.5. Muuseumikogu täiendamise protseduurid	
2.6. Säilitustingimuste analüüs ja juurdekasvu võimalus	
2.7. Muuseumikogu analüüs ja väärtuste hindamine	
2.8. Museaalide väljaarvamine	
3. Muuseumikogu dokumenteerimine	
3.1. Dokumenteerimismeetod	
3.2. Arvestusdokumentatsiooni vormistamine ja hoidmine	
3.3. Dokumenteeritavad tegevused, rollid ja vastutus	
3.3.1. Objektide vastuvõtt	
3.3.2. Museaalide liikumine ja kasutamine	
3.3.3. Inventuur	

3.3.4 Säilitusprotseduurid	
3.3.5 Museaali muuseumikogust väljaarvamine	
3.4 Retrospektiivne dokumenteerimine	
4. Muuseumikogu kasutamine	13
4.1 Rollid ja vastutus	
4.2 Muuseumikogu kasutamisega seotud protseduurid ja dokumentatsioon	13
4.3 Teenuste loetelu ja nendega seotud piirangud	14
4.4 Digiteerimistöõde korraldus	14
5. Säilitamine	
5.1 Rollid ja vastutus	
5.2. Säilitamistingimused	
5.3 Säilitustingimuste tagamine	
5.4 Turvalisus	
6. Toimepidevus	
6.1 Riskianalüüsi läbiviimise ja ohuplaani koostamise kord	
Lisa 1: Kirjanduskeskuse arhiivraamatukogu kasutamise kord.....	16
Lisa 2: Kirjanduskeskuse muuseumiosakonna kogude kasutamise kord.....	18

1. Muuseumi missioon ja ülevaade toimepõhimõtetest

1.1. Muuseumi ajalugu, missioon ja ülevaade toimepõhimõtetest

Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus on Eesti Teaduste Akadeemia kui avalik-õigusliku teadusorganisatsiooni asutus, mis moodustati 1993. aastal Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituudi kirjandusosakonna ja sama instituudi koosseisu kuulunud Friedebert Tuglase majamuuseumi baasil. Tegemist on rahvusvahelise haardega kirjanduse ja kultuuri uurimise asutusega, mille põhiülesanne on kogu eestikeelse ja varasemal ajal Eesti alal viljeldud mitmekeelse baltisaksa kirjakultuuri kompleksne uurimine ning selline teoreetiline mudeldamine, mis teeb ajaloolise Balti ja hilisema Eesti kirjaruumi nähtavaks, huvipakkuvaks ning teiste seda tüüpi ruumidega võrreldavaks ka rahvusvahelises teaduspildis.

Kirjanduskeskuse muuseumiosakond paikneb kirjanike Artur Adsoni ja Marie Underi 1933. aastal ehitatud majas Nõmmel Väikese Illimari 12 (algselt Veere tn 12). 1944. aastal põgenesid majaomanikud Rootsi, Nõmmele tulid elama sõjas kodu kaotanud Friedebert ja Elo Tuglas, kes jäid siia oma elu lõpuni. Teaduste Akadeemia korrespondentliige, kirjanik ja kirjandusteadlane Friedebert Tuglas (1886–1971) pärandas oma testamendiga 8. maist 1970 kogu talle kuuluva kultuurivara (arhiivraamatukogu, kunstikogu jm.) Akadeemiale eesmärgiga asutada tema elupaigaks olnud majas majamuuseum-uurimiskeskus. Tuglase sooviks oli, et maja kujuneks kohaks, kus oleks tema kogusid võimalik kasutada kõigil huvilistel.

Friedebert Tuglase Majamuuseum asutati 28. septembril 1971. aastal Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituudi koosseisus. Pärast Tuglaste surma hoonet laiendati, juurde ehitati väike konverentsisaal ning tööruum uurijaile. Majamuuseum avati küllastajatele Friedebert Tuglase 90. sünniaastapäevaks 1976. aastal.

1993. aastal moodustati Teaduste Akadeemia alla kuulunud Keele ja Kirjanduse Instituudi kahest kirjandussektorist ning Friedebert Tuglase Majamuuseumist Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus. 4. oktoobril 1993. aastal nimetati Majamuuseum Eesti Teaduste Akadeemia Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse muuseumiosakonnaks.

Kirjanduskeskuse muuseumiosakond haldab Marie Underi ja Artur Adsoni ning Elo ja Friedebert Tuglase pärandvara, maja ja selle juurde kuuluvat aeda. Lisaks Tuglaste raamatu- ja kunstikogule ning Artur Adsoni ja Marie Underi eelkõige Rootsi perioodil moodustunud raamatu- ja kunstikogule asub muuseumiosakonnas ka Eesti Kultuurfondi Ameerika

Ühendriikides kunstikogu ja Paul Reetsi raamatu- ja kunstikogu. Kuigi Kirjanduskeskus on algusest peale tegelenud lisaks kirjanike pärandi hooldamisele ka kultuuri uurimisega selle kõige laiemas mõttes, on Underi, Adsoni ja Tuglaste vaimne ning esemeline pärand jäänud paljuski Kirjanduskeskuse tegevuse mõtteliseks nurgakiviks.

Muuseumiosakond viib läbi loenguid ning võõrustab külastajaid. Muuseum on avatud nii uurijatele (kirjanduslugu, kunstiajalugu, kultuurilugu laiemalt) kui ka ekskursioonidele ja üksikkülastajatele. Säilinud on maja unikaalne atmosfäär, mille alalhoidmist pidas oluliseks ka Friedebert Tuglas. Maja on ainus Marie Underi ja Friedebert Tuglase säilinud kodu. Muuseumiosakond pakub võimalust tutvuda ulatuslike kultuurilooliste kogudega kirjanike võimalikult autentsena säilitatud kodus.

Muuseumiosakonna juurde kuulub aed, mille rajasid Artur Adson ja Marie Under ning kujundasid iluaiaks Tuglased. 2015. aasta kevadest on muuseumiosakonna aias Keskkonnainvesteeringute Keskuse toel avatud loodusõpperada, mis seostab maja ja aia ajalugu, kirjandust ja loodust. Oluline on ka keskkonnaajaloo aspekt: püütakse hoida aia ajaloolist ilmet, ent osutada ka selle muutumise etappidele.

Muuseumiosakond pakub interdistsiplinaarselt laiapõhjalist võimalust mõista, mismoodi saab ja võib uurida kirjandus- ja kunstilugu, kuidas on võimalik humanitaariat põimida mitme teise distsipliiniga, võimaldades seda sootuks erilises õhkkonnas.

1.2. Muuseumikogu struktuur ja kirjeldus

Kirjanduskeskuse muuseumiosakond haldab Friedebert Tuglase pärandvara, samuti Artur Adsoni ja Marie Underi esemelist pärandit ning raamatu- ja kunstikogu. Kirjanduskeskuse kultuurikokku kuulub lisaks Eesti Kultuurfondi Ameerika Ühendriiges kunstikogu ning kunsti- ja kirjanduskriitiku Paul Reetsi kultuurikogu. Kogud vastavad ühtlasi Kirjanduskeskuse uurimuslikule profiilile (mh. väliseesti kirjandus ja kultuur, Nõmme kirjarahvas).

Kogu põhiosa moodustab Tuglaste pärandvara – raamatukogu, kunstiteosed, fotod ja ajalehelõigendite kogud ning memoriaalesemed. 1993. aastal lisandunud Underi ja Adsoni kogusse kuulub Rootsist soetatud raamatukogu, kunstitöid ning isiklike esemeid.

2007. aastal Kirjanduskeskusele annetatud Eesti Kultuurfondi Ameerika Ühendriikides kunstikogu hõlmab pagulaskunsti paremikku. Kunstikriitik Paul Reetsi kultuurikogusse kuulub raamatukogu, kunsti- ja tarbekunstikogu, käsikirjad, isiklikud esemed ja kirjavahetus.

Lähtuvalt kogudes sisalduvate esemete iseloomust on kirjanduskeskuse kultuuriloolised kogud jagatud üheksaks osaks: fotod ja negatiivid, kunst, esemed, fonoteek, käsikirjad, raamatukogu, dokumendid ja väikestruktuurid, postkaardid ja lõigendid.

Kollektsiooni osad:

1. **Arhiivraamatukogu.** Raamatukogust moodustavad põhiosa Friedebert ja Elo Tuglasele kuulunud köited. Nende raamatute hulka kuulub koos perioodikaga 15 753 nimetust, sh mitmed bibliofiilsed ja pühendustega väljaanded, millest paljud on ainueksplarid Eestis. Lisandunud on Marie Underi ja Artur Adsoni Rootsi perioodi raamatukogu, kus leidub palju saksa- ja rootsikeelset kirjandust, ning Paul Reetsi valitud peamiselt kunstialased ja bibliofiilse väärtusega raamatud. Raamatukogu vanim raamat on avaldatud 1630. aastal ning kuulub Paul Reetsi kogusse.
2. **Kunstikogu** koosneb mitmest kollektsioonist, mille tuumiku moodustab Friedebert Tuglase poolt tema eluajal kogutud kunst (1014 kunstiteost). Lisaks Tuglase kunstikogule sisaldab kirjanduskeskuse kunstikogu Marie Underi ja Artur Adsoni kogu, Paul Reetsi kogu ning Eesti Kultuurfondi Ameerika Ühendriikides kogutud eesti pagulaskunsti. Tuglaste kogus on arvukalt raamatuillustratsioone ja eksliibriseid, kuid siia kuuluvad ka paljud eesti kunstiloo tippteosed, sh Nikolai Triigi, Oskar Kallise, Ants Laikmaa, Konrad Mägi, Ado Vabbe jt tööd. Paul Reetsi kogu põhiosa moodustavad eesti pagulaskunstnike teosed (nt Arno Vihalemm, Eduard Rüga, Endel Kõks, Epp Ojamaa, Ilse Leetaru, Johann Naha), kuid esindatud on ka näiteks prantsuse graveerimisvirtuoos Claude Mellan (1598–1688), Henri Matisse'i (1869–1954) graafika ja saksa kunstniku Käthe Kollwitz (1867–1945) autoportree. Lisaks sisaldab Paul Reetsi kogu jaapani ja Kesk-Ameerika tarbekunsti ja keraamikat. Töid eksponeeritakse nii Kirjanduskeskuse teemanäitustel kui ka ühisnäitustel teiste asutustega ning näituste kataloogid on ilmunud sarjas „Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse kultuuriloolised kogud“. Kogu on peaaegu tervikuna kättesaadav ka digitaalselt.

3. **Fotokogu** on moodustunud mitmest kultuurikogust. Fotokogusse kuuluvad fotod ja negatiivid. Tuglaste kultuuriajaloolise tähtsusega fotokogusse kuulub 4577 fotot ning see väärtuslik ning süstemaatiline kollektsioon hõlmab ajaliselt vähemalt sajandi ehk ajavahemiku 1871–1971. Marie Underi ja Artur Adsoni kogus on nii mõnedki haruldased võtted nende erinevatest eluperioodidest. Kirjanduskeskuse fotokogusse kuulub 343 fotot Paul Reetsi kogust, mis peegeldab nii isiklikku kui ka kunstiloolist materjali. Kirjanduskeskuse kogusse kuuluvad ka fotod majamuuseumi perioodist, alates 1971. Fotokogu on tervikuna olemas digitaalselt. Fotokogu alla kuuluv negatiivide kogu (2230) digiteeritakse peaaegu tervikuna 2021.
4. **Postkaardikogu.** Postkaardikogusse kuuluvad Friedebert Tuglase (3303 kaarti) ja Paul Reetsi kogutud fotopostkaardid (601 kaarti). Tuglas kolleksioneeris fotopostkaarte oma reisidelt, Paul Reetsi on huvitanud näiteks kunsti- ja arhitektuuriteemalised fotopostkaardid. Kogu on olemas ka digitaalselt.
5. **Lõigendite kogu.** Friedebert Tuglas kogus alates 1905. aastast ajaleheartiklite lõigendeid, kus oli juttu temast või teda puudutanud kirjanduslikest tegevustest. Omapärasesse osalt Tuglase poolt kommentaaridega kogusse kuuluvad ka näiteks karikatuurid ja kuulutused. Kogu on peaaegu tervikuna digiteeritud.
6. **Fonoteek** kujutab endast digitaalsel andmekandjatel helikogu alates 1956. aastast kuni kaasajani. Salvestamist alustas Elo Tuglas. Fonoteegis saab kuulata lindistusi intervjuudest Friedebert Tuglasega, luule- ja kirjandusõhtutest ja paljust muust, kokku kuulub sellesse 610 tundi salvestatud materjali. Jooksvalt lisanduvad olulisemate kirjandusürituste salvestused. Vanemad originaallindid on säilitamisel Eesti Kirjandusmuuseumis. Kogu on olemas digitaalselt.
7. **Esemekogu.** Esemekogusse kuulub nii Tuglaste kui ka Underi ja Adsoni esemeline pärand. Nõnda võib esemekogust leida Friedebert Tuglase kirjutuslaua ja sulepea, aga ka Marie Underile kuulunud Tavasti hõbeserviisi, raamaturiiuli ja suvekübara. Muuseumis on kaks originaalsisustusega ruumi, teisi esemeid eksponeeritakse majasisestel ja -välistel näitustel. Kogu on enamikus olemas digitaalselt.

8. **Käsikirjade kogu** sisaldab näiteks mitmeid Friedebert ja Elo Tuglase käsikirju ning Paul Reetsi mõttepäevikuid aastatest 1947–2010. Suur osa Tuglase käsikirjadest on hoiul Eesti Kirjandusmuuseumis. Kogu on peaaegu tervikuna olemas ka digitaalselt. Lisaks on muuseumis hoiul F. Tuglase kirjavahetuste masinkirjas koopiad, originaalid asuvad Eesti Kirjandusmuuseumis. Kogu digiteerimist on alustatud.

9. **Arhiivkogu** on moodustunud mitmest kultuurikogust. Kogu sisaldab mitmesuguseid dokumente, näiteks isikutunnistused, ehitusdokumendid, auaadressid ja õnnitlused, protokollid jms. Lisaks sisaldab arhiivkogu erinevaid väikestruktureid, näiteks matuste laululehti, kavalehti, eeskavasid, kutseid ja palju muud. Kogu digiteerimist on alustatud.

Kirjanduskeskuse kultuurikogu on tutvustanud näitused, konverentsid, seminarid ja neid saatvad trükised (info kodulehel www.utkk.ee). Muuseumikogudega saab tutvuda Kirjanduskeskuse kodulehel, ETERA andmebaasis ja Eesti Muuseumide Veebivärvast <https://www.muis.ee/> (andmebaas täieneb pidevalt).

* Raamatukogu tervikuna ei ole plaanis digiteerida. Digiteeritud on raamatuharulduste esikaasi, järgnevalt on plaanis leida võimalusi haruldaste ja halvas seisukorras ning autori toimetamismärkustega raamatute digiteerimiseks ning lisaks digiteerida pühendustega teoste esikaas ja pühendus.

**Fotod, postkaardid, lõigendid ja käsikirjad on koostöös Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukoguga üleval ka andmebaasis ETERA (esialgu piiratud kasutusõigustega).

1.4. Muuseumi koostöövõrgustik

Kirjanduskeskuse muuseumiosakond teeb koostööd teiste muuseumidega ja MTÜ Eesti Kirjanike Muuseumide Ühinguga: korraldatakse ühiselt näitusi ja mitmesuguseid üritusi. Kirjanduskeskuse kogudesse kuuluvad kunstiteoseid eksponeeritakse pidevalt teistes muuseumites ja erinevatel näitustel üle Eesti. Korraldatakse ühisnäitusi ja seminare, konverentse, teabepäevi, osaletakse ühiselt koolitustes ning viiakse läbi ühisprojekte, nt on ühistöös toimunud Ühisprojekt Erasmus+, „Lugemine põlvkondade vaheliste sidemete

loojana” ja „Comparing Learning Opportunities in the Field of Literary Heritage“. Kirjanduskeskuse muuseumiosakonna töötajad kuuluvad ka Eesti Muuseumiühingusse. Osaletakse Eesti Muuseumiühingu koordineeritud tegevustes (nt rahvusvaheline Muuseumiöö) ja ühingu poolt korraldatud infopäevadel ning koolitustel.

Olulisteks koostööpartneriteks on Eesti Kirjanike Liit ja kirjandusajakiri Looming. Friedebert Tuglas ja Marie Under olid Eesti Kirjanikkude Liidu asutajaliikmed 8. oktoobril 1922 eesti kirjanike III kongressil. Tuglas oli liidu esimees aastail 1922–1923, 1925–1927, 1929–1930 ja 1937–1939. Eesti Kirjanike Liit haldab Tuglase autoriõigusi ning EKL ja Kirjanduskeskuse koostöös antakse Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse muuseumiosakonnas igal aastal 2. märtsil üle Tuglase novelliauhinnad. Friedebert Tuglas asutas 1923. aastal ajakirja Looming ning oli selle peatoimetaja aastail 1923–1926 ja 1940–1941. Kirjanduskeskuse teadurid ja töötajad on regulaarsed Loomingu kaasautorid. Loomingu aastapreemiad antakse traditsiooniliselt üle iga aasta aprillis Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse muuseumiosakonnas.

Kirjanduskeskuse muuseumiosakond teeb koostööd ka ülikoolidega. Humanitaarerialade üliõpilased sooritavad Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse muuseumiosakonnas erialast praktikat. Kirjanduskeskuse muuseumiosakonnas on praktikal olnud Tallinna Ülikooli, Tartu Ülikooli ja Eesti Kunstiakadeemia üliõpilased.

1.5. Muuseumi tegevust reguleerivad õigusaktid ning strateegilised dokumendid

Muuseumiosakonna kui Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse struktuuriüksuse tegevust reguleerivad teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus, kõrgharidusseadus, Eesti Teaduste Akadeemia seadus, Eesti Teaduste Akadeemia põhimäärus, Eesti Teaduste Akadeemia Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse põhimäärus.

Muuseumiosakond lähtub oma tegevuses muuseumiseadusest ja selle rakendusaktidest, haridus- ja teadusministri määrusest „Teaduskollektsioonidele esitatavad nõuded ning teaduskollektsioonide finantseerimise taotlemise, taotluste läbivaatamise ja finantseerimise otsustamise tingimused ja kord“, Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu vastavatest suunistest

ning muuseumide eetikakoodeksist.

2. Muuseumi kogumispõhimõtted

2.1. Kogumise eesmärk

Kirjanduskeskuse muuseumiosakonna tegevuse nurgakiviks on Friedebert ja Elo Tuglase, Marie Underi ning Artur Adsoni vaimne ning esemeline pärand.

Kirjanduskeskuse muuseumiosakond Nõmmel haldab Friedebert Tuglase pärandvara ja muid kogusid (sh Tuglaste raamatu- ja kunstikogu, Artur Adsoni ja Marie Underi 1996. aastal Eestisse jõudnud raamatu- ja kunstikogu, Eesti Kultuurfondi Ameerika Ühendriikides kunstikogu, Paul Reetsi raamatu- ja kunstikogu), samuti maja ja selle juurde kuuluvat dendroloogiliselt väärtuslikku aeda, viib läbi loeng-ekskursioone ning võõrustab uurijaid ja küllastajaid.

Muuseumiosakonna kogumistegevust iseloomustab selgelt valiv kogumisprintsip, mille kohaselt kogutakse materjale – fotosid, käsikirju, esemeid jne. mis jutustavad muuseumiga seotud lugusid ja aitavad kirjanike pärandit uurida, seda tutvustada ning kultuurilooga seostada. Muuseumi raamatukogu täiendatakse valikuliselt Underi, Adsoni ja Tuglaste elu ja loomingut, samuti nende loomeperioode ja kaasteelisi puutuva uudiskirjandusega, eelnimetatud kirjanike uustrükkide ja tõlgetega ja uute tõlgendustega.

2.2. Teiste sarnaste või lähipiirkonnas tegutsevate muuseumide kogude lühianalüüs

Muuseum	Kattuv teema	Kirjanduskeskuse muuseumiosakonna eripära
Eesti Kirjandusmuuseumi	Kultuurilooliselt oluliste käsikirjaliste allikmaterjalide, fotode, kunstiteoste ja	Kirjanduskeskus kogub kultuuriloolist materjali isikupõhiselt. Kirjanduskeskuse muuseumiosakond kogub lisaks

<p>Kultuurilooline Arhiiv (EKLA)</p>	<p>audiovisuaalse ainese kogumine, korrastamine, säilitamine ning uurijatele kättesaadavaks tegemine.</p>	<p>Tuglaste, Under-Adsoni käsikirjalisele materjalile ka esemelist pärandit – esemeid, kunsti, raamatuid, arhiivmaterjale, jne.</p> <p>Lisaks Tuglaste ja Under-Adsoni kogudele haldab muuseumiosakond ka Paul Reetsi kultuuri- ja kunstikogu.</p> <p>Korraldame Eesti Kirjandusmuuseumiga ühisnäitusi ja -üritusi, konverentse, samuti oleme välja andnud koostöös valminud trükiseid. Kogud täiendavad üksteist, Kirjanduskeskuse kogu võimaldab isikupõhist süvendatud lähenemist.</p>
<p>Eesti Kirjanike Muuseumid</p>	<p>Eesti kirjanike pärandi väärtustamine, hoidmine ning sellele laiema ühiskondliku kõlapinna leidmine</p>	<p>Korraldame ühisnäitusi ja -üritusi (seminare, konverentse, teabepäevi), otsime ühiselt koolitusvõimalusi ning viime läbi ühisprojekte.</p> <p>Kirjanduskeskuse kogude profiil on teiste kirjanike muuseumite kogudest mõnevõrra erinev, kuna lisaks Tuglase, Adsoni ja Underi vaimse ja esemelise pärandi haldamisele kuulub muuseumi kogudesse suurt hulka kunsti, sh ka väärtuslik Eesti Kultuurfondi Ameerika Ühendriikides kunstikogu ja kultuurikriitik Paul Reetsi raamatu- ja kunstikogu ning</p>

		tegemist on sihipäraselt kasutatud teaduskogudega.
Eesti Tarbekunsti-ja Disainimuuseum	Eesti tarbekunstnike tööd	Kirjanduskeskuse muuseumiosakond kogub tarbekunsti isikupõhiselt (seos Tuglaste, Under-Adsoni või Paul Reetsiga).
Nõmme Muuseum	Nõmmega seotud pärand	Kirjanduskeskuse muuseumiosakond on Nõmme ainus kirjakultuuri ja kunstiloo arhiiv ning kirjanikumuseum Nõmmel, Nõmme muuseum täiendab Kirjanduskeskuse muuseumiosakonna tegevusvaldkonda.
Eesti Kunstimuuseum	Eesti ja väliskunst	Kirjanduskeskus kogub ja haldab Tuglaste ja Under-Adsoni kunstikogu, Eesti Kultuurfondi Ameerika Ühendriikides kunstikogu ja kultuurikriitik Paul Reetsi kunstikogu.
Tartu Kunstimuuseum	Pagulaskunst	Kirjanduskeskus haldab Eesti Kultuurfondi Ameerika Ühendriikides kunstikogu, mis sisaldab Eesti pagulaskunsti paremikku. Lisaks kultuurikriitik Paul Reetsi raamatu- ja kunstikogu, mis lisaks väliskunstile sisaldab palju pagulaskunsti.

2.3. Muuseumikogu täiendamise üldpõhimõtted ja sisulised kriteeriumid

Muuseumikogu täiendatakse vastavalt muuseumiseaduses § 5 sätestatud üldpõhimõtetele ja „Muuseumikogu täiendamise ja kultuuriväärtusega asja muuseumisse hoiule võtmise kord“ § 2 kriteeriume arvesse võttes.

Muuseumiosakonna kogude täiendamisel on olulised neli põhiprintsiipi:

- 1) Muuseumi kogudesse võetakse valikuliselt vastu Marie Underi, Artur Adsoni, Friedebert ja Elo Tuglase ning Paul Reetsi esemelist ja vaimset pärandit ning esemeid ja kirjavara nende ja nende kaasteeliste kohta.
- 2) Muuseumi kogudesse võetakse valikuliselt vastu Teise maailmasõja eelse modernismiga seotud materjale, millel on seos ka eelmainitud kirjanikega.
- 3) Seotuna asutuse uurimistemaatikaga võetakse valikuliselt vastu Välis-Eesti kogukonnaga seotud materjale.
- 4) Valikuliselt võetakse vastu materjale Nõmme kirjanduskeskkonna, Nõmmega seotud literaatide ja nendega seotud lugude kohta.

Vastavalt muuseumiseaduse § 5 lg 3 ja 4, võib Kirjanduskeskuse muuseumiosakond keelduda annetuse, kingituse, pärandi või teise muuseumi tervikkogu museaalina arvele võtmisest, kui see ei vasta muuseumi arengukavale või kogumispõhimõtetele või kui selle üleandja esitab eritingimusi, mis on vastuolus muuseumi ja selle külastajate pikaajaliste huvidega. Muuseum ei võta museaalina arvele asja, mille säilitamiseks, eksponeerimiseks või mille üle arvestuse pidamiseks puuduvad tingimused või eelarvelised võimalused.

Kirjanduskeskuse muuseumiosakond selgitab oma võimaluste piires välja kultuuriväärtusega asja päritolu, et vältida omaniku tahte vastaselt tema valdusest välja läinud või teisest riigist välja viidud asja museaalina arvele võtmist; arvestab teiste sama piirkonna või sarnase ainevaldkonna muuseumide ja raamatukogude kogumispõhimõtteid.

Protsess lähtub ka koostööst koostööpartneritega. Hinnatakse kogutava teaduslikku väärust, seostumist muuseumi näituste kava ja muuseumis läbiviidavate haridusprogrammidega.

2.4. Muuseumikogu hetkeseis ja täiendamisvajadus

Kogu põhiosa moodustab Tuglaste pärandvara – raamatukogu, kunstiteosed, fotod ja ajalehelõigendite kogud ning memoriaalsemed. 1993. aastal lisandunud M. Underi ja A. Adsoni kogusse kuulub Rootsist soetatud raamatukogu, kunstitöid ning isiklikke esemeid.

2007. aastal Kirjanduskeskusele annetatud Eesti Kultuurfondi Ameerika Ühendriigis kunstikogu hõlmab pagulaskunsti paremikku. Kunstikriitik Paul Reetsi kultuurikogusse kuulub raamatukogu, kunsti- ja tarbekunstikogu, käsikirjad, isiklikud esemed ja kirjavahetus.

Lähtuvalt kogudes sisalduvate esemete iseloomust on kirjanduskeskuse kultuuriloolised kogud jagatud üheksaks osaks: fotod ja negatiivid, kunst, esemed, fonoteek, käsikirjad, raamatukogu, dokumendid ja väikestruktuurid, postkaardid ja lõigendid.

Muuseumi hoidla- ja ekspositsioonipind on muuseumis väga piiratud, seega aktiivset kogumistegevust ei toimu. Muuseumikogusse võetakse valikuliselt vastu Marie Underi, Artur Adsoni, Friedebert ja Elo Tuglase ning Paul Reetsi esemelist ja vaimset pärandit ning esemeid ja kirjavara nende ja nende kaasteeliste kohta vastavalt asutuse uurimistemaatikale.

Erialast käsiraamatukogu täiendatakse jooksvalt teadustööks vajalike väljaannetega.

Abikogusse võetakse materjali, mis ei vasta põhikogusse vastuvõtmise kriteeriumitele, kuid väärivad säilitamist teadusliku, haridusliku või näitustegevuse eesmärgil. Abikogu ei kuulu muuseumi põhikogu koosseisu, selle üle peetakse muuseumisest arvestust.

Täiendamisvajadus on enne pagulusse suundumist Marie Underile kuulunud (ka pühendustega) raamatute osas.

4. Muuseumikogu kasutamine

4.2. Muuseumikogu kasutamisega seotud protseduurid ja dokumentatsioon

Muuseumi kogude, arhiiv- ja käsiraamatukoguga on kõigil soovijatel võimalik tutvuda muuseumis koha peal. Küllastajatel on soovitatav oma tulekust eelnevalt teada anda. Uurijatel on võimalik elektroonilise tellimisvormi kaudu ka huvipakkuvad säilikud enne ette ära tellida <https://www.utkk.ee/teaduskogud/tellimine/>.

Muuseumikogude kasutus dokumenteeritakse vastavalt kehtivatele nõuetele. Muuseumivälise kasutamise üle peetakse arvestust MuISis, harvadel juhtudel (nt MuISiga liitumata muuseumide korral) ka MuISi-välise väljaandeaktide põhjal. Muuseumiekspositsioon ja muuseumisisesed näitused kantakse muuseumisese kasutamise akti. Küllastajate, uurijate ja ekskursioonide üle peetakse ka registrit.

Muuseumikogu kasutust reguleerivad muuseumiosakonna kogude kasutamise kord ja arhiivraamatukogu kasutamise kord (vt allpool).

4.3. Teenuste loetelu ja nendega seotud piirangud

Muuseumiosakond teenindab uurijaid ja küllastajaid, viib läbi loeng-ekskursioone, väljastab digitaalseid arhiivimaterjale ja jagab kultuuriloo-alast infot. Muuseumiosakond on oluliseks spetsialiseeritud uurimisbaasiks Kirjanduskeskuses tehtavale tööle ning ühtlasi avatud ka kõigile teistele uurijatele ja erinevas vanuseastmes õppuritele.

Külustusinfo on üleval meie kodulehel <https://www.utkk.ee/museum/kulustusinfo/>.

Kogude kasutust reguleerivad:

- Kirjanduskeskuse arhiivraamatukogu kasutamise kord, LISA 1
- Kirjanduskeskuse muuseumiosakonna kogude kasutamise kord, LISA 2

Koopiaid ja digiteerimistöid on võimalik tellida vastavalt kehtivale hinnakirjale.

Uurijaid teenindavad Kirjanduskeskuse muuseumiosakonna töötajad.

4.4. Digiteerimistöõde korraldus

Kirjanduskeskuse muuseumiosakonna digiteerimistöõde eesmärgiks on parandada nii uurijate kui huviliste ligipääsu muuseumi kogudes leiduvatele kõrge kultuuriväärtusega museaalidele ning museaali käsitlemise vajaduse vähendamine, et tagada säilike pikaajaline säilimine. Digitaalsete tagatiskoopiate valmistamisel lähtutakse SA Eesti Vabaõhumuuseum, Konserveerimis- ja Digiteerimiskeskus Kanuti ning Kultuuriministeeriumi poolt koostatud „Tasapinnaliste museaalide digiteerimise juhendist“ (2018, versioon 2.0).

Digiteeritud kultuurikogusid kirjeldatakse ja tehakse avalikult kättesaadavaks muuseumide infosüsteemis MuIS ja osaliselt ka e-teadusraamatukogus ETERA. Samuti on digiteeritud kogud kõigile külastajatele kättesaadavad Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse muuseumiosakonnas. Tagatiskoopiaid varundatakse mitmes koopias, et tagada failide pikaajaline säilimine, sh MuIS-i Digihoidlas, osaliselt ka e-teadusraamatukogus ETERA ja digitaalarhiivis DIGAR.

Lisa 1: Kirjanduskeskuse arhiivraamatukogu kasutamise kord

1. Kirjanduskeskuse muuseumiosakonnas asuva arhiivraamatukogu (AR) teavikud on uurimise eesmärgil kättesaadavad kõigile, välja arvatud materjalid, millele on kehtestatud juurdepääsu piirang (nt restaureerimist vajavad trükised, korraldamata materjalid, isikuandmete kaitse).
2. Kui trükisest on olemas asenduskoopia (digikoopia, mikrofilm, valguskoopia, CD, DVD vms), kasutatakse eelistatult neid.
3. AR on avatud tööpäevadel kl 10.00–17.00, teavikuid saab fondist välja tellida kõige hiljem pool tundi enne muuseumiosakonna sulgemist. Materjalidega tutvumine toimub eelneva kokkuleppe alusel. Kokku saab leppida telefoni või e-posti teel. Vaata kontakte Kirjanduskeskuse kodulehelt <https://www.utkk.ee/kontakt/>. Soovituslik on teavikud ette tellida elektroonilise tellimisankeedi kaudu.
4. Igakordsel AR-i külastusel registreeritakse lugeja andmed. Lugeja kohustub järgima Kirjanduskeskuse muuseumiosakonna poolt kehtestatud kogude ja AR kasutamise korda ning Eesti Vabariigi seadusi (avaliku teabe seadust, autorikaitse seadust jm). AR tagab lugejate isikuandmete kaitse.
5. Teavikuid saab kasutada ainult kohapeal Kirjanduskeskuse muuseumiosakonna lugemissaalis, neid ei laenutata muuseumist välja.
6. Erijuhtudel (nt digiteerimine, konserveerimine, näitused) deponeeritakse teavikuid teistesse muuseumidesse ja raamatukogudesse Kirjanduskeskuse direktori nõusolekul, Kirjanduskeskuse direktori poolt kinnitatud ajutise väljaandeakti alusel.
7. Laenutaja on kohustatud kontrollima teaviku seisundit enne lugejale andmist ja pärast tagastamist.

8. Teavikuid ei tohi kahjustada. Kasutaja on kohustatud teaviku tagastama samas seisukorras, nagu ta selle sai. Teaviku kasutamisel ilmsiks tulnud puudustest on lugeja kohustatud teatama laenutajale. Tekitatud kahjustused tuleb korvata vastavalt Kirjanduskeskuse hindamiskomisjoni otsusele. Otsuse võib lugeja edasi kaevata Kirjanduskeskuse direktorile.
9. Vaikuse rikkumine, mobiiltelefoni kasutamine, söömine ja joomine on lugemissaalis keelatud.
10. Teavikute kasutamisel publitseeritud uurimistöös tuleb viidata Underi ja Tuglase Kirjanduskeskusele kui materjalide hoiukohale, kasutades korrektset viitamissüsteemi. Publitseerija on kohustatud loovutama Kirjanduskeskusele vähemalt ühe eksemplari väljaandest, kus on avaldatud raamatukogu materjale. Autoriõigusi tuleb järgida vastavalt Eesti Vabariigis kehtivatele seadustele.
11. AR-i materjalidest saab tellida koopiaid, kui kopeerimine on võimalik teavikuid kahjustamata (vt koopiate tellimine, hinnakiri).

Lisa 2: Kirjanduskeskuse muuseumiosakonna kogude kasutamise kord

1. Kirjanduskeskuse muuseumiosakonna kogud on uurimise eesmärgil kättesaadavad kõigile, v.a. materjalid, millele on kehtestatud juurdepääsupiirang. Kui trükisest on olemas asenduskoopia (digikoopia, mikrofilm, valguskoopia, CD, DVD vms), kasutatakse eelistatult neid.
2. Kirjanduskeskuse muuseumiosakond on avatud tööpäevadel 10.00–17.00. Originaalmaterjale saab fondidest välja tellida kõige hiljem pool tundi enne maja sulgemist. Materjalidega tutvumine toimub eelneva kokkuleppe alusel. Kokku saab leppida telefoni või e-posti teel. Vaata kontakte Kirjanduskeskuse kodulehelt <https://www.utkk.ee/kontakt/>. Soovituslik on teavikud ette tellida elektroonilise tellimisankeedi kaudu. Võimalik on digikujutise olemasolul kogude kaugkasutus.
3. Igakordsel muuseumiosakonna külastusel on registreeritakse uurija uurijate sissekirjutuse raamatusse. Uurijate raamatusse sissekirjutades kohustub kasutaja järgima Kirjanduskeskuse muuseumiosakonna poolt kehtestatud kogude ja arhiivraamatukogu kasutamise korda ning Eesti Vabariigi seadusi (isikuandmete kaitse seadust, avaliku teabe seadust, autorikaitse seadust jm).
4. Kirjanduskeskuse muuseumiosakonna materjale tohib kasutada ainult muuseumiosakonna tööruumides, välja neid ei laenutata. Materjale käsitletakse kinnastes.
5. Kogusid ei tohi kahjustada. Tekitatud kahjustused tuleb korvata vastavalt Kirjanduskeskuse hindamiskomisjoni otsusele. Otsuse võib kasutaja edasi kaevata Kirjanduskeskuse direktorile.
6. Kirjanduskeskuse muuseumiosakonna materjale võib tsiteerida ja refereerida uurimustes, kasutades korrektset viitamissüsteemi.

7. Erijuhtudel (näitused, digiteerimine) laenutatakse teavikuid teistesse muuseumidesse ja raamatukogudesse Kirjanduskeskuse direktori nõusolekul, sooviavaldaja taotluse ning Kirjanduskeskuse direktori poolt kinnitatud ajutise väljaandeakti alusel.
8. Kirjanduskeskuse materjalide laenaja ei tohi museaale ilma eelneva kokkuleppeta konserveerida ega muul moel muuta, ega edasi laenata. Materjalide eksponeerimisel tuleb viidata Underi ja Tuglase Kirjanduskeskusele.
9. Kirjanduskeskuse muuseumiosakonna materjalide publitseerimiseks tuleb kirjalikult taotleda luba Kirjanduskeskuse direktorilt ning järgida Eesti Vabariigis kehtivaid seadusi. Publitseerimisel tuleb viidata Underi ja Tuglase Kirjanduskeskusele kui materjalide hoiukohale ja osundama originaalteose teadaolevale autorile, kasutades korrektset viitamissüsteemi. Publitseerija vastutab autoriõiguse seaduse täitmise eest. Publitseerija on kohustatud loovutama muuseumiosakonnale vähemalt ühe eksemplari väljaandest, kus on kasutatud arhiivi ainet.
10. Kirjanduskeskuse muuseumiosakonna materjalidest saab tellida koopiaid juhul, kui kopeerimine on võimalik materjali kahjustamata (vt koopiate tellimine, hinnakiri).